

**En hundredårsdag:
Gustav Johannsen,
født 2. august 1840.**

I år for 100 år siden fødtes der to mænd, hvis betydning for Sønderjyllands danskhed vanskeligt kan værdsættes for højt. A. D. Jørgensen, der fødtes den 11. juni, blev »Sønderjydske

Gustav Johannsen

årbøgers« egentlige første redaktør, den næppe to måneder yngre Gustav Johannsen, der fødtes i Gundeby i Angel, var én af årbøgenes tre første udgivere. »Historisk samfund for Sønderjylland« kan på A. D. Jørgensens hundredårsdag

stævne til møde i hans fødeby Gråsten og ved hans billedstøtte. Gustav Johannsens fødeby ligger i dag som hans grav i lukket land for os; men vi kan i hans eget tidsskrift tale om hans person og om hans gerning i hans egen ånd, og vi kan mindes ham og hans danske død med ære. Også om A. D. Jørgensen håber vi snart at kunne fortælle mere.

Om Gustav Johannsens ungdom vil H. F. Petersen fortælle i »Sønderjydske årbøger«s næste hefte som indledning til hans breve til A. Regensburg, hvori han selv tegner det smukkeste billede af den åndens ild og arbejdets iver, der brændte i ham i Danmarks ulykkesår og i årene nærmest derefter. Om hans parlamentariske gerning har H. P. Hanssen, hvis forudsætninger for at løse denne opgave var større end nogen andens, fortalt i »Sønderjydske årbøger« 1902, optrykt i »Fra Kampaarene«, og samme steds har Johan Ottosen givet »Bidrag til Gustav Johannsens historie«.

Ingen har endnu prøvet at fortælle om hans gerning i Flensborg, om hans virksomhed ud over hele Sønderjylland, om hans stærke og frodige personlighed, hans ukuelige frimodighed og rige lune. Vi venter endnu på den mand, der viser os hans gernings omfang og hans sinds spændvidde.

At skrive en række let læselige, historisk rigtige levnedstegninger af udlændighedstidens førere må være en smuk opgave for unge historikere, og for »Historisk samfund for Sønderjylland« vil det være nærliggende at kalde ad dem og hjælpe til at få dem udbredt til sønderjydske ungdom. »Samfundets formål er at vække og nære sansen for sønderjydske historie« er den første sætning i dets love. Her skal dog ikke prøves på noget sådant for Gustav Johannsens vedkommende. Der skal kun peges på nogle sider af hans væsen og en enkelt side af hans virke: Hans forhold til »Sønderjydske årbøger« og hans gerning i det nordlige Sønderjylland som folketaler på møder, især forud for valgene, en betydningsfuld del af hans national-politiske arbejde, men en del, det kan være ret vanskeligt at få øje på for en ungdom, der ikke har været indenfor hans tales tryllemagt.

I 1867 overtog Gustav Johannsen Sundbys danske boghandel i Flensborg. Den gav ham i nogle år en god indtægt, indtil hans øvrige virksomhed tvang ham til at sælge den; men den førtes videre af W e n n e r w a l d. Under medvirkning af C h r. F. M o n r a d udgav han fire små hefter »Fra den danske Bogverden«. Det første indeholder et Udvalg af Blichers digtning og har en fortale, der synes skrevet af Gustav Johannsen. Det er naturligvis ham, der taler om »det kraftige folkeliv, der alene vil kunne frelse Danmarks og Nordens folk fra hensyngning og gengive dem den plads, der naturligt tilkommer Nordboerne i folkenes række«. Senere fulgte hefter med udvalg af H. C. Andersens, Bjørnstjerne Bjørnsons og Chr. Richardts værker, og der kom ikke færre end tre sangbøger på den unge boghandlers forlag. Denne bogtekniske kundskab, hans erfaringer som mangeårig redaktør af »Flensborg Avis« og kendskabet til dansk bogverden gjorde det naturligt, at Gustav Johannsen sammen med H. P. Hanssen fra først af trådte ind i »Sønderjydske årbøgers« udgiverkreds. Derimod var der tvivl om en tredje medudgiver; det drøftedes, om J. Jessen eller R. P. Rossen skulde deltage, og af A. D. Jørgensens breve ses der, at valget af P. Skau til dette arbejde har virket meget overraskende på ham. Den egentlige redaktion ledes i København af A. D. Jørgensen og P. Lauridsen (eller løjtnant Lavridsen, som A. D. Jørgensen kalder ham). På titelbladet af første hefte 1889 står der: »Udgivne af H. P. Hanssen-Nørremølle, Gustav Johannsen og P. Skau«, og det afsluttes med en afhandling på 9 sider »Nordslesvig i 1888 af Gustav Johannsen«.

»... hvad man af Hjertet havde haabet, hvad man fra Aar til Aar havde ventet paa, hvad man spejdede efter ved Solopgang, og inderlig bad om ved Solendgang, det var dog ikke gaaet i Opfyldelse.«

Gustav Johannsen skrev otte gange årsoversigter i »Sønderjydske årbøger«, ialt 163 sider, foruden en ganske lille afhandling på 6 sider om »Nationalejendommeligheder« i 1891.

Der kan i disse afhandlinger findes adskillige værdifulde

oplysninger til sønderjydske historie i fremmedtiden, men først og sidst kan man finde Johannsen selv i dem, hans håb og frejdighed, hans troskab og tillid, hans evne til klar fortælling og fremfor alt andet hans varme sind. Stod der ikke andet i de gamle årgange af tidsskriftet, vilde de endda være vel værd at vende tilbage til.

Den sidste artikel, der afslutter årgangen 1901, lyder som en gravtale over en ond tid og en opfordring til at staa fast, til der kommer bedre kår. Det er Gustav Johannsens prøvede røst, der taler fra papiret:

»Köller og hans Hjælperne sporede ogsaa snart, at de trufne Forholdsregler ikke vandt nogen Nordslesviger for Tyskheden, men de vidste ikke at hjælpe sig anderledes end at blive ved, haabende, at deres Raadvildhed og Svaghed i Kampen imod den danske Befolknings Forsvar for sine bedste Goder og sine klareste Rettigheder bedst skjultes ved fortsatte Voldsomheder og store Ord. Vel sagtnede det efterhaanden lidt med Udvisningerne, men saa fandt man paa saa meget andet til at fortrædige Befolkningen med, saa denne kom til den Erkendelse, at kun fast Sammenslutning og uforfærdet Holden paa sine Rettigheder vilde efterhaanden hidføre bedre Forhold, og med dette Haab holdt den trofast ud i den tilbagestaaende Del af det gamle Aarhundrede, ventende paa lysere Tider i det sig nærmende nye Aarhundrede.«

Naar man mødte Johannsen personlig, var vel hans sætninger kortere, kunde man ikke undgå at lægge mærke til det ejendommelige angelske tonefald i hans mund. Saa krydredes den dybe alvor af hans vid og lune, der vel var ham hjælp til at vinde mennesker baade i tyske rigsdagskredse og hjemme i Nordslesvig. Det var vistnok især det, der kunde gøre ham til midtpunktet i en kreds af ærlige tyske frihedsmænd, 1848-revolutionens børn; det var ogsaa det, der hjalp ham til en folkeyndest uden sidestykke både i Flensborg og i Nordslesvig; men bagved lå altid den alvor, han skrev om i årbøgerne, og som han førte frem på møde efter møde.

Den kunde han virke med på den store dreng, der ærbødig lyttede til ham i hans smukke hjem på »Margretesminde« på de nordslesvigske studenter, der gerne flokkedes om de danske tingmænd i Berlin, på de venner og de modstandere, hans gerning skabte ham. Socialdemokrater som v. Vollmar og Liebknecht søgte ham lige så gerne som de frisindedes førere, som hans eget lands bedste mænd.

Jacob Appel skrev ved Gustav Johannsens død, »at han paa en Gang klart saa Stillingen i dens Alvor og dog var frimodig og fuld af Haab. — Selv hans ensomme Stilling i den tyske Rigsdag trykkede ham ikke, han følte sig fri og i fuld Kraft ogsaa dér; han var nemlig aandelig overlegen nok til at se, at det, som i egentligste Forstand var Kraften i det nationale tyske Kejserrige, var det samme, som gav ham Styrken, nemlig Nationalitetens levende Ret. Han følte sine Kræfter strømme fra Folkenes fælles opholdende Kildevæld; han følte sig jævnbyrdig den mægtige Rigsdag i levende Kraft.«

Gustav Johannsen var i høj grad veltalende; naturligvis kan han ikke sammenlignes med de aller største på dette område, han nåede langt fra op til belgieren Vandervelde, vor tids mest veltalende mand. Sproget føjede sig ikke saa lydigt eller smidigt som i P. Graus mund; men hans rige lune og raadsnare taleform, hans myndige, stærke og personlige tale stiller ham dog smukt i samme række som Jessen med den sproglige fuldkommenhed og den skarpe Logik og med H. P. Hanssen i hans kundskabsbaarne og vægtige foredrag.

Hemmeligheden ved den magt, Johannsen kunde lægge i sine taler, lå nok til dels i, at han var fuldt ud herre over sin tales kunst i opbygning og ordvalg, men dog mest i, at det var så let for ham at give udtryk for sit sinds varme og sit væsens mangesidede rigdom, og så i, at han så fuldt og urokkeligt stolede på sin sags renhed og retfærdighed, at han uden hæmminger kunde stille alle sine evner i dens tjeneste. Hvert ord i hans tale var præget af hans dybe overbevisning om sandheds ret og hans tro på dens endelige sejr. Hans genforeningshåb og hans

tillid til retfærds magt gik hånd i hånd. Ud af alt dette groede hans naturlige myndighed, hans indflydelse og hans nationalpolitiske gerning.

Gustav Johannsen var yndet som folketaler, uimodståelig i sit vid, henrivende, når han spurgte sin tilhørerskare og fik dens jublende tilslutning. Gustav Johannsen, bred og smilende på en talerstol i en dårligt oplyst krostue, talende med sprudlende vid og med magt ud over en lydhør menneskemængde, det er et billede, der vil være gemt i mange sind. Ved 50-årsfesten for det store folkemøde på Skamlingsbanke den 20. Maj 1893 talte Johannsen om **L a u r i d s S k a u**: »Jeg mindes, at jeg som dreng længtes efter at høre ham tale, hvad der havde til følge, at jeg mere og mere kom til at interessere mig for vor livssag og den gerning, jeg nu har faaet at udføre.«

Lignende vidnesbyrd vil mænd, der nu er ved at blive gamle, fra deres ungdom kunne aflægge om Gustav Johannsens indflydelse.

Han aabnede tit selv sine møder med en række formelle meddelelser og bad så om at synge den sang, han elskede højest: »Jeg vil nu bede Dem med mig synge den sang, i hvilken den ånd besynges, der skal herske iblandt os, når vi udfylder vor alvorlige plads i kampen: I alle de riger og lande«

Så tog han sit udgangspunkt enten i at fortælle fra sin virksomhed i Berlin eller fra et eller andet ordsprog: »Drik vand af din egen dam og rindende vand af din egen brønd Flyt ikke skel fra din alders tid, som dine fædre har sat Falder der støv på sandheden, så vidsk det af Til sandhedens begravelse behøves der mange spader Hvem, der taber sig selv, bliver ikke til noget.«

Snart begyndte der et samspil med tilhørerne; Gustav Johannsen spurgte, de svarede, og til sidst hævede han sig til højeste alvor og talte håbets klareste ord. »Græde, det kan man hjemme i enrum!« råbte han med Grundtvigs Ord den 19. 9. 1893 ved et møde i Nybøl.

I Kliplev afbrød man den 27. 11. 1892 talen og sang »I alle

de riger og lande«, og så fortsatte Johannsen: »Ja, det er netop det, som det gælder om, at vi bevare os selv således, at vi altid erkendes som ægte, der er værdige til at tages i favn af vore egne. Nej, ikke sløve, søvnuige, angest eller hange, men vågne, frimodige, kække og fortrøstningsfulde, med åbent visir bør der kæmpes, så tages vi i favn af den danske folkeånd. Den danske folkeånd svæve over os og besjæle os til kraftig dåd!« Og så sluttede Johannsen som så mange gange med et »Leve den danske folkeånd!«

Tit talte Gustav Johannsen i billeder. I 1890 brugte han således flere gange billedet af Tyskland som et hav, hvor det frisindede parti »danner de klarende bølger i det tyske folkelivs hav, . . . men til os kommer kun skummet; hjemmetyskerne her i Nordslesvig ere skummet, af hvilket vi nu og da oversprøjtes. At skum ikke er klart vand, det er indlysende, og lige så indlysende er det, at hjemmetyskerne ingen rigtige tyskere ere«. Da han samtidigt nævnte den tyske presses tarvelige dagblade i Nordslesvig som snavs, der kastes ind på havets strand, blev det fordrejet til, at han skulde have kaldt hjemmetyskerne for snavs, hvad han udtrykkeligt ikke havde gjort.

Den 26. 6. 1892 brugte Johannsen på Skamling med stor virkning billedet af Moses, der kunde se ind i sit folks forjættelsens land, men måtte dø og ikke fik lov til at følge sit folk ind i dette land. »Herfra se vi over i de fraskiltes land; bjærget ligger for disse i de forjættedes land og vinker. Tør vi tyde forskellen således: de fraskilte skulle ikke dø uden for grænserne af det forjættede land.«

Få dage i forvejen havde Gustav Johannsen talt i Åbenrå om optanternes skæbne og om sit arbejde for at gøre deres tilværelse tryggere. Han pegede på, at deres stilling var valgt i henhold til det høje og hellige løfte i Pragfredens § 5. » . . . Der er rigtignok folk, der sige, at denne paragraf er strogen, at den er død og magtesløs; men det er netop folk, som man kan antage, kun have stor angest og skræk for, at det i denne paragraf nedlagte princip en gang skal blive rådende . . . En gang,

når retten ikke længer ligger i magten, da skulle de små og få nok få ret mod de store og mange, hvor disse have uret, og da have vi nået målet.«

Ved hele sin færd og ikke mindst ved sådan tale nåede Johannsen en yndest og indflydelse, som måske ingen anden har haft i Sønderjylland. Et stærkt vidnesbyrd om indflydelsen er en opfordring, han udstedte, da den tyske Kejser i 1890 ventedes til militærmanøvre i Sønderjylland. Da kunde Gustav Johannsen sammen med Hans Lassen ved bekendtgørelse af 31. august »formane til den største forsigtighed, særlig i de nære forestående, bevægede dage, og til i alle måder at tage tilbørligt hensyn til de prøjsiske loves bestemmelser.

Vor sag vinder ikke ved, at vi udsætter os for unødvendige lidelser, og den taber ikke ved, at vi bøjer os for loven«

Til valget den 15. 6. 1893 udstedte H. M. Tofte i Ågård, J. Thaysen i Harreslev og J. Plaetner i Flensborg et opråb til vælgerne. Plaetner var død, inden det tryktes; men des stærkere virkede hans ord:

»Hr. Gustav Johannsen er kendt af enhver mand i Flensborg by og amt som en ægte folkemand, og som mangeårig rigsdagsmand har han bestandig vist sig som en sand talsmand for de undertrykkede. I alle lag af befolkningen agtes han som en yndet og anset mand; når hans politiske modstandere kaste snavs på ham, have de kun liden lykke dermed, selv hos deres egne.

Gustav Johannsen har bestandig været for, hvad der er ret, og har bestandig været en venlig rådgiver og hjælper, og som ledende direktør for »Spare- og Laanekasse for Flensborg og Omegn« er han bekendt blandt en stor del af befolkningen som en mand af overordentlig liberal tænkemaade, med udpræget sans for velgørenhed og den almindelige velfærds fremgang.«

Ved siden af denne udtalelse kan sættes, hvad frimenighedspræst L. B. Poulsen af Bovlund sagde ved det før nævnte møde i Åbenrå den 18. 6. 1892:

»Hovedsagen var dog, at der var sandhed, ånd og menne-

skelighed i, hvad vi sagde, samt at hele vor personlighed kom frem deri. Det var også derfor, at man var så glad ved alle vegne at høre Gustav Johannsen tale gang efter gang; thi han forstod at brede noget skønt over det sagte, at omforme det, at lægge sin personlighed deri.

Men var Gusav Johannsen da nu også sådan en grumme god mand for os, og var han ikke en slem mand ved tyskerne? Han rejste jo omkring her og der og fortalte, hvilke store syndere de var lige over for os. Svaret herpå måtte lyde, at Johannsen ikke blot var en god mand mod os, men han var lige så god mod tyskerne, fordi han sagde dem sandheden Kort sagt, Gustav Johannsen gør en god gerning både mod os og tyskerne ved at sige vore fjender sandheden med kraft, jævnhed og elskværdighed.

Denne dom, formet med Sokrates som forbillede, er lige så træffende for Johannsen som for Poulsen.

Den er i fuldeste overensstemmelse med de udtalelser, der faldt efter Johannsens død den 25. oktober 1901. J. V. Christensen i Sorø skrev om »ham, der stod med Nordslesvignerens titusinders udelte tillid«. Professor Høffding skrev, at »han havde en klar forstaaelse af de virkelige forhold og en begejstret følelse for sagen — to ting, som kun sjældent forenes på en hånd. Desuden var han af dem, man rent personlig holdt af, en mand med varme og hjertelighed.«

Georg Brandes offentliggjorde en mindeartikel i »Politiken: »Han havde egenskaber, som sjældent forenes: han var varm og klog. Han var i mange henseender et hjertemenneske, og en vis kordialitet var en grundegenskab hos ham, men han havde intet af de varmt følendes ubesindighed.

Han var på sin fremskudte post bleven yderlig betænksom, vidste såre vel, hvad han gjorde og sagde, det vil sige, hvad det gik an at gøre og sige, gik så vidt som muligt og ikke en streg for vidt. Han var den rette mand på den rette plads, og nu er han borte.«

Ved sørgefesten i »Borgerforeningen« i Flensborg den 29. 10.

1901 sagde redaktør J. J e s s e n: »Uafhængigt af de brøst, som livets hårde virkelighed kan påføre os, er der i enhver af os et forbillede for os selv, et indre menneske, kærnen i vor tilværelse.

Ingen vil nægte, at dette forbilledlige indre menneske hos Gustav Johannsen var strålende og skønt.

Jeg vil ikke tale om Gustav Johannsens enkelte egenskaber, om hans begavelse, hans ydre elskværdighed, hans indre blyhed, hans given sig hen i en stemning, hans vennesælhed, om hans hjertes renhed og hans gudsfrygt, heller ikke om hans øvrige livsanskuelser og den måde, hvorpå han satte dem i værk. Alt dette forklarer ikke den vidunderlige tiltrækning, som denne mand øvede på så utallige forskelligartede mennesker.

Men Gustav Johannsen ejede noget, der fremfor alt andet drager vore medmennesker til os. Det er, når de føler, at livets kilde sprudler i et menneske som et udtømmeligt væld.

Det var, som Gustav Johannsen idelig spiste af Yduns æbler. Hans væsen fornyedes bestandigt. Hans ungdomssind bevarede.

Derfor var han et udmærket menneske.«

Således er det godt at mindes Gustav Johannsen i hundredåret for hans fødsel, som et udmærket menneske, en strålende skikkelse, en god dansk mand, en af vor landsdels bedste sønner.

H. L a u s t e n - T h o m s e n.
